

TERSÁNSZKY J. JENŐ: EGY CERUZA TÖRTÉNETE. (Révai.)

A ceruza, melynek története ezúttal Tersánszky jóvoltából, illetve művészi ihletéből kifolyólag kitörülhetetlenül bekerült a magyar irodalomba, Feidmann Adalbert közlegénnyel került ki 1918 tavaszán az akkori világháborúba. Feldmann Adalbert közlegény pedig iszonyú gazdag kereskedő volt Bécsben, s nem csoda hát, ha már vele kapcsolatban is olyan eseményeket tud elmondani nekünk ez a ceruza, ami legalább is — nem mindennapi. Olyanok ezek az események mindenesetre, amelyeket nem lett volna tanácsos 1945 előtt elmondani regényben. Pedig Tersánszky megírta már húsz évvel ezelőtt. Azt mondta el benne a frontról, a front mögötti életéről, amit gondosan igyekeztek elreplezni a hivatalos körök. Persze, tévedne az, aki ezek alapján a front mögötti panamák vagy diplomáciai manőverek nagy, átfogó képét várná. Nem, ez nem Tersánszky-féle téma lenne. Ilyesmire ő nem vállalkozik. Jó humorú, de csípős és rendkívül találó érintése a dolgoknak, sokszor csak mehékalakok jelentéktelennek látszó fölbukkanása vezet az izzó és izgalmas kérdések középpontjába. Gondoljunk a „hencegő öreg bácsi“, a dandárparancsnok megjelenésére és a tisztekkel folytatott tanácskozására a fronton. Mélyebben alig lehetett volna érzékeltetni az egész harctéri helyzetet, a háborús világpolitikai helyzetet, mint Tersánszky ebben a jelenetben, a dandárparancsnok néhány oldalas hencegésében teszi. De nem kevésbé jellemző az sem, mikor meglepetésszerű díszszemlére állítják a lővészárokbeli legénységet. Áznak egy teljes napig csak azért, hogy a királyi „Fenség“ autóval, esőcsuklyásan elroboghasson sorfalaik előtt. A céltalan háború minden keserűsége, haláltáncja benne van ebben a regényben.

A ceruza ürügyén aztán sok minden egyéb is történik. Megismerjük az emberek legbenső ügyeit, érzéseit, indulatait. Rendkívül érdekes szerkezetileg figyelni a regényt. Előbb keretnek, keletes regénynek látszik, de aztán kitűnik, hogy a ceruza itt a belső összefogó erőt képviseli. Mégpedig igen reális és elhíhető módon. Olyan elcsépelet, egyébként közhelynek minősülő véletlennek is hitelességet ad, mint pl. Kabarcsik Gyula csodás megmenekülése a haláltól s ebben eleven, új részleteket

kapcsol be szervezen az események sorozatába. Mert a ceruza vándorol. Elvesz, megkerül, új gazdájával kapcsolatban az események más oldalról való megvilágítására nyílik alkalom. — „Nem hiszem, hogy irodalmi műnek minden korban meg ne maradtának az értékei“ — mondja a szerző az utószóban s igaz van. Még aktualitásai sem vesztek el, sajnos, mert a második világháborúban — kicsit módosult formában, de lényegében ugyanazt tapasztalhattuk.

SERES JÓZSEF

SÁSDI SÁNDOR: EGY ASSZONY ELMÉGY. (Dante.)

Mozgalmas és kétségtelenül olyan ez a regény, mely apró kis fölkiáltásokra készíti az olvasót: milyen szép! Hogy is jut eszébe így jeleníteni meg pl. az őst: „november elején megint kisütött a nap. Már csak az akácia ágán látszott valamelyes falevél és az is annyit ért, hogy semmit.“ Vagy mindjárt hozzá a tavaszt: „A malomkeréken olvadozott a hó, a házereszen soványodtak a lecsüngő jégcsapok, a kúttető rehült fájára rászáll egy kéktollú madár.“ Attól, aki így ír, nagyon sok szépet, boldogítót vár az ember. És hozzá nem is hiába, mert lám Sásdi Sándor képzeletében az erdő kopász fának zúgása úgy hallatszik, „minha szárnyas kísértetek futkároznának közöttük“ s a kakas, akit karácsonyra akar levágtatni Molnár Annus, de aztán nem akad, aki a nyakát elvágja, „visszakerült a rosta alá, darabig lármázott, akkor elhitte, hogy örökké élni fog“. — De a szerelem, az érzéki szép területe sem marad el sem finomságban, játékosságban, sem realista hitelességében.

Nem maradhat, hiszen a regény fő témája valamiképpen ez. Molnár Annus, a fiatal özvegyasszony munkába, futkosásba öli özvegyességét. (Jó alkalom az írónak, hogy mozgalmasan mutassa be a tájat és a személyeket.) De hiába öli, mert azért mégis fiatal, és veszélyes dolog özvegy fiatalasszonynak lenni. Lám, még az öreg Varga-papával szemben is, akitől nem szép ugyan már hogy ilyesmit cselekszik, de mégiscsak ránéz és úgy néz és szól is, hogy „ha tagadja, ha nem: jó volt ez a tekintet, érintésnek is beillett, olyan volt, mintha a szoknyája alá nyúltnak“. Nagyon jellemző ez a pár sor a regény hősnőjére, Molnár Annára, ki ellenáll érzékiségének. Tudatosan, vagy